

11. Василик О. Д. Теорія фінансів [Текст] / О. Д. Василик. – К. : НІОС, 2000. – 416 с.
12. Юрій С. І. Концептуальні засади сутності бюджету [Текст] / С. І. Юрій // Фінанси України. – 2001. – № 10. – С. 3–11.
13. Ліпіхіна Т. Д. Податки на експортно-імпортні операції у формуванні доходної частини державного бюджету України [Текст] / Т. Д. Ліпіхіна // Вісник Академії митної служби України. – 2001. – № 4. – С. 105–108.
14. Пашко П. В. Оцінка митної безпеки держави [Текст] / П. В. Пашко, О. І. Скороход // Фінанси України. – 2005. – № 2 (111). – С. 101–105.
15. Ліпіхіна Т. Д. Оподаткування експортно-імпортних операцій в Україні [Текст] : навч. посіб. (з грифом Міністерства освіти і науки України) / Т. Д. Ліпіхіна. – К. : КНЕУ, 2008. – 680 с.
16. Социологический энциклопедический словарь: на русском, английском, немецком, французском и чешском языках [Текст] / под ред. Г. В. Осипова. – М. : НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – 488 с.

УДК 336.244

О. В. Зварич, директор Департаменту доходів
Міністерства фінансів України

МЕТОДИКА ПРОГНОЗУВАННЯ НАДХОДЖЕНЬ ВІД ВВІЗНОГО ТА ВИВІЗНОГО МИТ

Стаття присвячена дослідженню практики формування та прогнозу надходжень від ввізного та вивізного мит. Визначено вплив різних чинників на динаміку зазначених надходжень.

Статья посвящена исследованию практики формирования и прогноза поступлений от ввозной и вывозной пошлин. Определено влияние разных факторов на динамику указанных поступлений.

The article deals with the practice of forming and forecasting revenues from import and export duties. The influence of various factors on the dynamics of these revenues.

Ключові слова. Ввізне мито, вивізне мито, зовнішньоекономічна діяльність, митні податки, державний бюджет, експорт, імпорт.

Вступ. Щорічне планування надходжень від зовнішньоекономічної діяльності до державного бюджету повинно мати фундаментальне наукове підґрунтя і базуватись на єдиній (для всіх органів державного регулювання) методиці розрахунку. Втручання у процеси зовнішньоекономічної діяльності за допомогою процедур планування доходів має кількісні та якісні характеристики, взаємопов'язані між собою. Кількісний бік характеризується обсягом грошових ресурсів, які надійдуть до державного бюджету від оподаткування експортно-імпортних операцій, якісний – станом зовнішньоекономічної діяльності. Отже, формування збалансованого впливу кількісного та якісного боків має бути покладено в основу планування показників справляння податків, які надходять до державного бюджету від зовнішньоекономічної діяльності.

© О. В. Зварич, 2010

Постановка проблеми. Мета дослідження полягає у створенні методології прогнозування доходів, на основі якої розраховуються суми надходжень податків з експортно-імпортних операцій до державного бюджету України.

Доцільність використання надходжень від зовнішньої торгівлі як джерела поповнення державної скарбниці обговорюється у працях таких учених, як О. П. Гребельник, В. Є. Новицький, П. В. Пашко, інших українських та зарубіжних дослідників.

Ще за часів Козацької Держави, у період правління Богдана Хмельницького, митні збори від зовнішньої торгівлі стали одним з основних джерел поповнення державної скарбниці. Його сучасник Павло Алеппський писав: “Хмельницький віддає на відкуп усю митну плату з купців на кордонах своєї держави, а також прибутки з меду, пива, горілки за 100 тисяч динарів (червінців) утримувачам митниць. Цього стає йому на витрати на цілий рік” [1].

Однією з особливостей сучасного етапу економічного розвитку є швидке зростання обсягів міжнародних економічних контактів, подальший розвиток світового поділу праці, поглиблення економічної взаємозалежності держав. Кінцевим результатом такого процесу має стати вільне переміщення товарів, послуг, об’єктів інтелектуальної власності, капіталів, робочої сили через території різних держав та поступове зникнення торговельних бар’єрів між ними. У цю систему поступово інтегрується й українська економіка [2].

В Україні у процесі становлення ринкової економіки митні податки виступають інструментом мобілізації валового внутрішнього продукту до державного бюджету України. Митні податки – це непрямі податки, які нараховуються при переміщенні предметів і послуг через митний кордон: податок на додану вартість, акцизний збір, ввізне та вивізне мита [3]. Динаміка надходжень платежів від зовнішньоекономічної діяльності за останні роки свідчить про зростання їх ролі в наповненні доходної частини державного бюджету. Цій тенденції повністю відповідає щорічне зростання питомої ваги платежів, що адмініструються Державною митною службою, в державному та зведеному бюджетах (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка надходження платежів, що адмініструються
Державною митною службою України, за 2004–2008 рр. [4]**

Показник	2004	2005	2006	2007	2008
Платежі, що адмініструються ДМСУ, млн грн	18 085	31 001	41 159	54 091	96 047
Відхилення від попереднього року, %	127,4	171,4	132,8	131,4	177,6
Питома вага в доходах державного бюджету, %	25,8	29,5	31,2	33,5	42,9
Питома вага в доходах зведеного бюджету, %	19,8	23,2	23,9	24,6	32,2

Таке зростання пояснюється, перш за все, поживленням зовнішньоекономічної діяльності та зростанням обсягів експорту й імпорту товарів, яке простежувалося в останні роки.

У 2008 р. зростання імпорту становило 141,1 %, а експорту – 135,9 %. Основними факторами, що вплинули на наповнення доходної частини державного бюджету в 2008 р., стали:

- відміна вексельної форми справляння ПДВ при митному оформленні товарів;
- збільшення середнього обмінного курсу гривні до долара США та євро.

Помітний вплив на надходження до бюджету платежів, що адмініструються Державною митною службою, справляє й динаміка митних пільг (рис. 1).

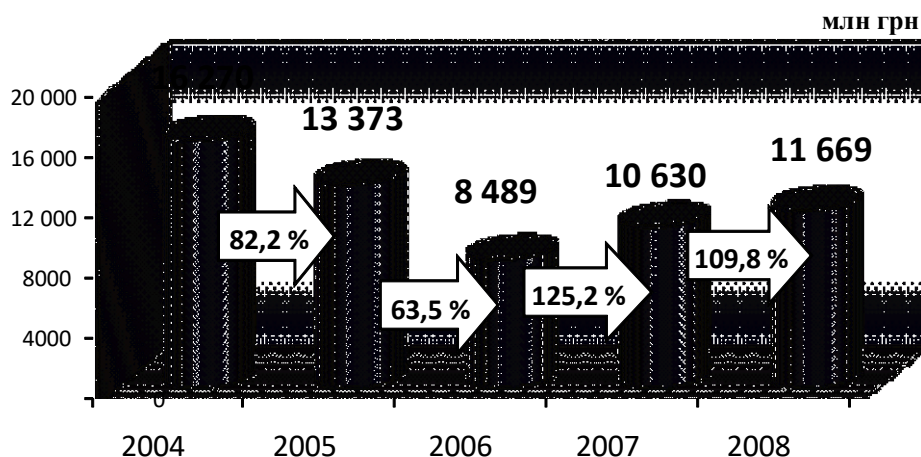

Рис. 1. Динаміка митних пілг у 2004–2008 рр. [5]

У 2008 р. надання пілг збільшилися, порівняно з 2007 р., на 9,8 %, або на 1 038,5 млн грн. Збільшення пілг в основному відбулося за рахунок:

- лікарських засобів та виробів медичного призначення;
- предметів відповідно до режиму тимчасового ввезення;
- повітряних суден за договорами оперативного лізингу;
- відходів і брухту чорних металів;
- товарів, що тимчасово ввозилися до 01.01.2009 (фарб та лаків).

Крім того, зменшилися пілги за міжурядовими угодами України з країнами СНД та Республікою Македонія про вільну торгівлю.

Відповідно до бюджетної класифікації України ввізне та вивізне мита є податками на зовнішню торгівлю.

Основну частку надходжень від загального обсягу платежів, що адмініструються Державною митною службою, за результатами 2008 р. забезпечили податок на додану вартість з увезених в Україну товарів – 84,3 % та ввізне мито – 12,4 %. Питома вага двох податків становить 96,7 % (рис. 2).

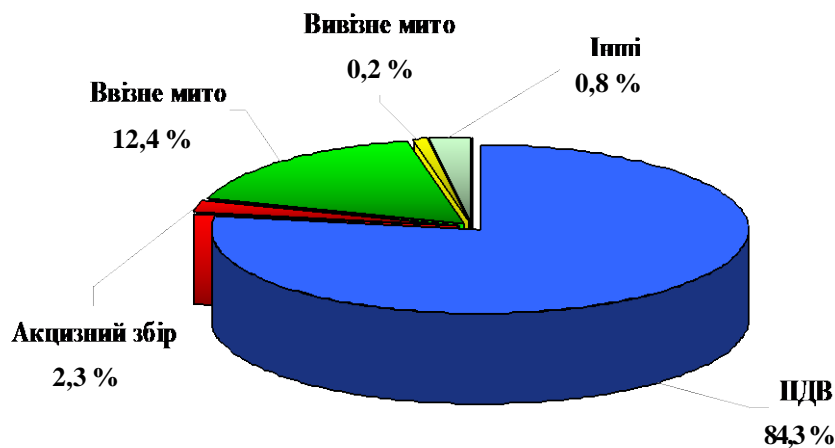

Рис. 2. Структура доходів, що мобілізуються Державною митною службою України, у 2008 р. [4]

Результати дослідження. З огляду на те, що ввізне мито займає вагому частку в надходженнях від зовнішньоекономічної діяльності, Міністерством фінансів України розроблено й затверджено Методику прогнозування надходжень ввізного мита. Методика дозволяє прогнозувати надходження ввізного мита, враховуючи зміни в динаміці та структурі імпорту, зміни поточних і перспективних обсягів імпортних операцій.

Прогнозні надходження ввізного мита визначаються за формулою

$$M_t = I_{o_t} \cdot \text{Курс}\$, \cdot Ccз_t / 100, \quad (1)$$

де M_t – мито ввізне у t -му періоді;

I_{o_t} – імпорт оподатковуваний ввізним митом у t -му періоді;

$\text{Курс}\$,$ – курс гривні до долара США у t -му періоді, середній за рік;

$Ccз_t$ – ставка ввізного мита середньозважена у t -му періоді.

Обмінний курс гривні до долара США як у звітному, так і в прогнозному періодах розраховується Міністерством економіки.

Для розрахунку обсягу оподаткованого ввізним митом імпорту товарів звітного періоду застосовується формула

$$I_{o_{t-1}} = M_{t-1} / Ccз_{t-1} / \text{Курс}\$,_{t-1} \cdot 100. \quad (2)$$

Розрахунок обсягу оподаткованого ввізним митом імпорту товарів у прогнозному періоді здійснюється за формулою

$$I_{o_t} = Im_t / 100 \cdot n\delta I_{o_t}, \quad (3)$$

де Im_t – імпорт товарів у t -му періоді;

$n\delta I_{o_t}$ – питома вага оподаткованого імпорту в імпорті товарів у t -му періоді.

Обсяги імпорту товарів у звітному періоді розраховуються Національним банком за методикою платіжного балансу. Обсяги імпорту товарів у прогнозному періоді розраховуються Міністерством економіки за методикою платіжного балансу.

Питома вага оподаткованого імпорту в імпорті товарів у звітному періоді визначається за формулою

$$n\delta I_{o_{t-1}} = I_{o_{t-1}} / Im_{t-1} \cdot 100. \quad (4)$$

Для розрахунку питомої ваги оподаткованого імпорту в імпорті товарів у прогнозному періоді застосовується формула

$$n\delta I_{o_t} = n\delta I_{o_{t-1}} \cdot K_{n\delta, t} / 100, \quad (5)$$

де $K_{n\delta, t}$ – коефіцієнт зростання питомої ваги оподаткованого ввізним митом імпорту в t -му періоді.

Розрахунок коефіцієнта зростання питомої ваги оподаткованого ввізним митом імпорту в прогнозному періоді здійснюється за формулою

$$K_{n\delta, t} = (K_{n\delta, t-1} + K_{n\delta, t-2} + K_{n\delta, t-3}) / 3. \quad (6)$$

У звітному періоді застосовується формула

$$K_{n\delta, t-1} = n\delta I_{o_{t-1}} / n\delta I_{o_{t-2}}. \quad (7)$$

Середньозважена ставка ввізного мита ($Ccз$) як у звітному, так і в прогнозному періодах розраховується Міністерством економіки за окремою методикою.

Розрахунок ввізного мита з нафтопродуктів і транспортних засобів у прогнозованому періоді здійснюється за формулою

$$Mnt_t = Mnt_{t-1} \cdot K_{im,t} \cdot K_{курс\$,t} / 100, \quad (8)$$

де Mnt_t – ввізне мито з нафтопродуктів і транспортних засобів у t -му періоді;

$K_{im,t}$ – коефіцієнт зростання імпорту товарів у t -му періоді;

$K_{курс\$,t}$ – коефіцієнт зростання курсу гривні до долара США у t -му періоді.

Коефіцієнт зростання імпорту товарів у звітному та прогнозованому періодах розраховується за формулою

$$K_{im,t} = Im_t / Im_{t-1}. \quad (9)$$

Розрахунок коефіцієнта зростання курсу гривні до долара США у звітному та прогнозованому періодах здійснюється за формулою

$$K_{курс\$,t} = Курс\$,t / Курс\$,t-1. \quad (10)$$

Ввізне мито з громадян у прогнозованому періоді розраховується за формулою

$$Mep_t = Mep_{t-1} \cdot K_{im,t} \cdot K_{курс\$,t} / 100, \quad (11)$$

де Mep_t – ввізне мито з громадян у t -му періоді.

Розрахунок ввізного мита із суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у прогнозованому періоді здійснюється за формулою

$$Msub_t = M_t - Mnt_t - Mep_t. \quad (12)$$

Ввізне мито у звітному періоді береться за звітними даними Державного казначейства.

Основою інформаційного забезпечення прогнозних макроекономічних показників є прогноз економічного й соціального розвитку України. У розрахунках використовується інформація Мінекономіки, Національного банку України, Державного казначейства України.

Динаміка надходжень до бюджету ввізного мита минулих років свідчить про наявність стійкої тенденції до зростання обсягу цього податку в абсолютному вимірі (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка надходжень ввізного мита до бюджету в 2003–2008 рр.
(млн грн) [4]

Показник	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ввізне мито	2 975	4 015	6 001	6 973	9 589	11 931
Відхилення від попереднього року, %	138,8	135,0	149,5	116,2	137,5	124,4

Структура надходжень ввізного мита до бюджету неоднорідна. Як бачимо з табл. 3, основна частка надходжень (62,7 %) забезпечується за рахунок ввізного мита, що сплачується з товарів, які ввозяться суб'єктами господарської діяльності.

Недовиконання планового показника на 2008 р. відбулося за рахунок зменшення надходжень ввізного мита з транспортних засобів та шин до них, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності. Таке зменшення надходжень пов'язане із застосуванням ставок ввізного мита на транспортні засоби, що відповідають міжнародним зобов'язанням України, встановленим Законом України “Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі” від 10 квітня 2008 р. № 250-VI.

Таблиця 3

Аналіз надходжень ввізного мита до бюджету в 2008 р. [4]

Найменування платежу	План, млн грн	Факт, млн грн	Виконання плану, %	Частка ввізного мита в загальному обсязі, %
Ввізне мито із суб'єктів	6 780	7 488	110,4	62,7
Ввізне мито з громадян	472	516	109,4	4,3
Ввізне мито з нафтопродуктів і транспортних засобів	4 844	3 922,8	81,0	32,9
Інші збори з імпорту	0	4,0	–	0,1
Ввізне мито, всього	12 096	11 931	98,6	100,0

Отже, виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що Методика прогнозування надходжень ввізного мита, розроблена Міністерством фінансів, працює, але існують об'єктивні чинники, вплив яких передбачити під час планування неможливо.

Розглянемо Методику прогнозування надходжень вивізного мита.

Метою розробки Методики було підвищення обґрунтованості прогнозних надходжень вивізного мита й узгодженості рішень щодо прогнозних обсягів його надходжень на стадії складання проекту Державного бюджету України.

Методика дозволяє прогнозувати надходження вивізного мита, враховуючи зміни в динаміці та структурі експорту, зміни поточних і перспективних обсягів експортних операцій.

Прогнозні надходження вивізного мита визначаються за формулою:

$$M_n = M_{нас_n} + M_{ет_n} + M_{чм_n} + M_{ім_n}, \quad (13)$$

де M_n – вивізне мито в n -му періоді;

$M_{нас_n}$ – вивізне (експортне) мито на насіння деяких видів олійних культур;

$M_{ет_n}$ – вивізне (експортне) мито на енергетичні товари;

$M_{чм_n}$ – вивізне (експортне) мито на відходи і брухт чорних металів;

$M_{ім_n}$ – вивізне (експортне) мито на інші товари.

У свою чергу, вивізне (експортне) мито на насіння деяких видів олійних культур визначається за формулою:

$$M_{нас_n} = ((M_{нас_{n-1}} * Z_{ет_n})/100) / C_{нас_{n-1}} * C_{нас_n} * K_{курс\$,n}, \quad (14)$$

де $Z_{ет_n}$ – зростання експорту товарів;

$C_{нас_n}$ – ставка ввізного мита на насіння деяких видів олійних культур;

$K_{курс\$,n}$ – коефіцієнт зростання курсу гривні до долара США.

Для розрахунку вивізного (експортного) мита на відходи і брухт чорних металів застосовується формула

$$M_{чм_n} = ((M_{чм_{n-1}} * Z_{ет_n})/100) / C_{чм_{n-1}} * C_{чм_n} * K_{курс\$,n}, \quad (15)$$

де $C_{чм_n}$ – ставка ввізного мита на відходи та брухт чорних металів.

Розрахунок вивізного (експортного) мита на енергетичні товари здійснюється за формулою

$$M_{ет_n} = ((M_{ет_{n-1}} * Z_{ет_n})/100) * K_{курс\$,n}. \quad (16)$$

Вивізне (експортне) мито на інші товари визначається за формулою

$$M_{ім_n} = ((M_{ім_{n-1}} * Z_{ет_n})/100) * K_{курс\$,n}. \quad (17)$$

Обмінний курс гривні до долара США як у звітному, так і в прогнозному періодах розраховується Міністерством економіки.

Розрахунок коефіцієнта зростання курсу гривні до долара США у звітному та прогнозному періодах здійснюється за формулою

$$K_{\text{курс}\$, n} = \text{Курс}\$, n / \text{Курс}\$, n-1, \quad (18)$$

де $\text{Курс}\$, n$ – середньорічний курс гривні до долара США.

Обсяги експорту товарів у звітному періоді надаються Державною митною службою та Державним комітетом статистики. Обсяги експорту товарів на прогнозний період розраховуються Міністерством економіки.

Розрахунок зростання експорту товарів у звітному та прогнозному періодах здійснюється за формулою

$$Zem_n = Em_n / Em_{n-1} * 100, \quad (19)$$

де Em_n – експорт товарів.

Вивізне мито у звітному періоді береться за звітними даними Державного казначейства.

У Методиці використано підхід розподілу прогнозних показників за основними групами товарів, що обкладаються вивізним митом, оскільки за трьома групами (відходи і брухт чорних металів, насіння деяких олійних культур, енергетичні товари) надходження вивізного мита у 2008 р. становили 94 % всіх надходжень за цим податком. Структуру надходжень вивізного мита у 2008 р. у розрізі груп товарів наведено на рис. 3.

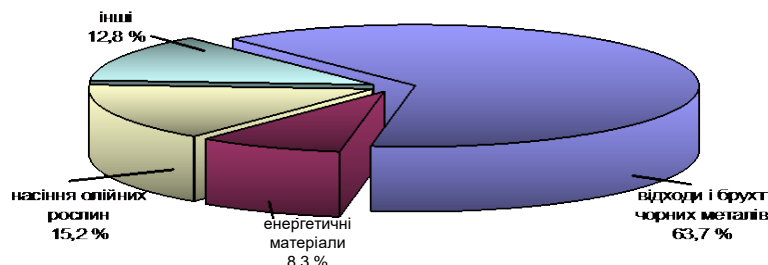

Рис. 3. Структура надходжень вивізного мита у 2008 р. (%) [4]

Як видно з рис. 4, у 2008 р. спостерігається значне скорочення надходжень вивізного мита. Причина такого скорочення – введення квот на експорт насіння соняшнику в I півріччі, через що відбулося значне зменшення експорту насіння соняшнику. До того ж у зв'язку зі вступом України до СОТ зменшено ставки вивізного (експортного) мита на відходи і брухт чорних металів та насіння деяких видів олійних культур.

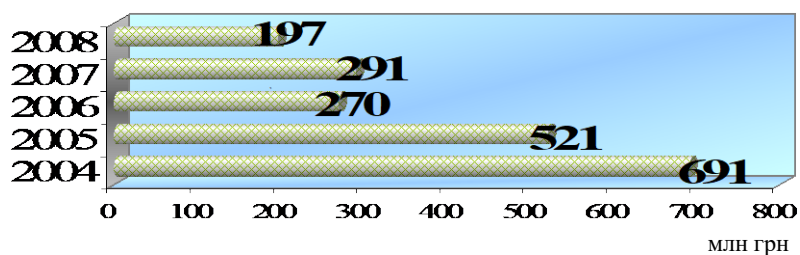

Рис. 4. Динаміка надходжень вивізного мита до бюджету у 2004–2008 рр. [4]

Висновки. Система оподаткування експортно-імпортних операцій за функціональним призначенням є інструментом економічної політики, яку проводить держава щодо зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. Умови застосування податків ви-

значає зовнішньоекономічна політика держави та міжнародна торгова політика, в рамках якої держава бере участь в інтеграційних процесах.

Правильність бюджетного планування дає можливість ефективно використовувати бюджетну функцію податків у процесі перерозподілу фінансових ресурсів. Для забезпечення процесу прогнозування доходної частини державного бюджету України розроблено методологічні засади прогнозування надходжень податків з експортно-імпортних операцій до державного бюджету, зокрема за ввізним та вивізним митами.

Помірковане, цільове та ефективне застосування методик прогнозування надходжень ввізного та вивізних мит, розроблених Міністерством фінансів, гарантуватиме стабільність надходжень від зовнішньоекономічної діяльності до державного бюджету України, а отже, сприятиме фінансовій стабілізації та поліпшенню макроекономічної ситуації в країні.

Література

1. Дорошенко Д. І. Нарис історії України [Текст] : в 2 т. / Д. І. Дорошенко. – К., 1992.
2. Ківалов С. В. Митна політика України [Текст] : підручник / С. В. Ківалов, Б. А. Кормич. – Одеса : Юридична література, 2001.
3. Гребельник О. П. Митно-тарифна політика за умов трансформації економічної системи [Текст] : монографія / О. П. Гребельник. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001.
4. www.treasury.gov.ua
5. www.minfin.gov.ua

УДК 657.37

О. М. Вакульчик, доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри обліку і аудиту
Академії митної служби України
І. В. Яковенко, старший викладач кафедри обліку
і аудиту Академії митної служби України

СТАН І ШЛЯХИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ РІЗНИХ СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто основні підходи до формування системи управлінського обліку та звітності з позиції визначення проблемних питань та окреслено напрями їх вирішення.

В статье рассмотрены основные подходы формирования системы управленческого учета и отчетности с позиции определения проблемных вопросов и намечены направления их решения.

The article examines the main approaches to management accounting systems and reporting on the definition of problems and outlined directions for their solution.

Ключові слова. Управлінський облік, управлінська звітність, система управлінського обліку, система збалансованих показників, центр відповідальності, облікова інформація.

Вступ. Історично склалося, що облікова система будь-якого суб'єкта господарювання поділяється на складові елементи залежно від поставлених завдань: для оцінювання фінансового стану, для звітування перед податковими органами, органами державної статистики, акціонерами, інвесторами тощо. Для відображення всебічної діяльності підприємств і

© О. М. Вакульчик, І. В. Яковенко, 2010